

Het provinciaal weidevogelmeetnet in 2007

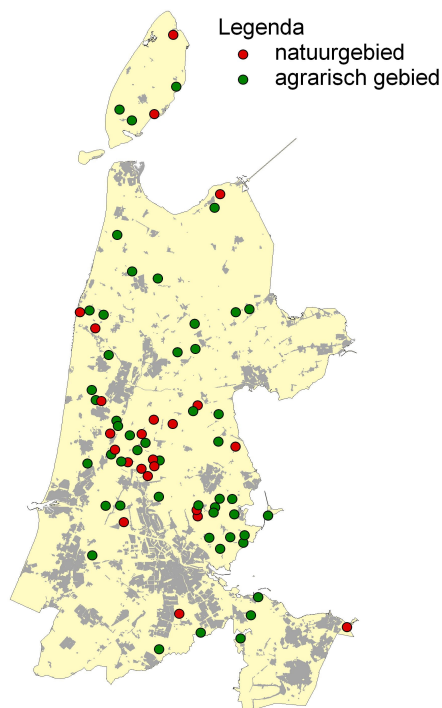
Uit het Jaarboek Weidevogels 2007

Al 21 jaar meetnetwerk

Het weidevogelmeetnet Noord-Holland is één van de oudste in ons land. Vanaf 1987 zijn in 51 proefvlakken elk jaar de weidevogels geteld. In 2007 bestond het dus 21 jaar. Het werk aan het weidevogelmeetnet wordt uitgevoerd door Landschap Noord-Holland, in opdracht van de Provincie.

Het Noord-Hollandse meetnet maakt onderdeel uit van het landelijke net binnen het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). De coördinatie van dit onderdeel van het NEM berust bij SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Tot en met 2004 bestond het weidevogelmeetnet uit 51 proefvlakken, verspreid over de provincie en bedroeg de totale oppervlakte ruim 2.500 hectare. In 2005 zijn 22 nieuwe proefvlakken toegevoegd. Thans bestaat het uit 73 proefvlakken met een gezamenlijke oppervlakte van ruim 4.200 hectare. Zie voor de ligging figuur 1.

Figuur 1

Weidevogelmeetnet Noord-Holland

Aantallen broedparen in 2007

In 2007 zijn binnen het meetnet bijna 4.163 broedparen/territoria van weidevogels vastgesteld. Dat komt neer op gemiddeld bijna 98 broedparen/territoria per 100 hectare cultuurland.

De kievit is de meest talrijke soort, op de voet gevolgd door de grutto. Tureluur en scholekster volgen op enig afstand. Zie tabel 1. De scholekster was tot vorig jaar in het meetnet talrijker dan de tureluur. Dit jaar 'wint' de tureluur nipt.

De kraakeend is de meest talrijke eend onder de weidevogels. Deze 'successoort' is de laatste jaren sterk in opmars en laat tegenwoordig slobbeend en kuifeend achter zich.

De dichtheden van grutto en tureluur zijn nog betrekkelijk hoog en worden vooral opgeschroefd door de grote aantallen broedparen in het veenweidegebied van het Nationaal Landschap Laag Holland. In dit gebied, dat ligt tussen de lijn Alkmaar-Hoorn en het Noordzeekanaal, komen beide soorten in hoge dichtheden voor.

De dichtheden van de overige weidevogelsoorten zijn lager en worden minder bepaald door de goede broedgebieden in Laag Holland.

In het meetnet komt een aantal soorten slechts in beperkt aantal en of slechts in enkele proefvlakken voor. Deze zijn in tabel 1 samengevat onder 'overige soorten'. Hiertoe behoren visdief (91), kluut (56), zomertaling (5), watersnip (3) en kemphen (1). De getallen tussen haakjes zijn de aantallen broedparen of territoria.

tabel 1.

Aantal broedparen/territoria en dichtheid per 100 hectare van de belangrijkste soorten in het weidevogelmeet in 2007 (73 proefvakken). Tevens is in procenten het verschil met 2006 aangegeven.

soort	aantal	dichtheid	verschil
			2006 (%)
kievit	1285	30	- 14
grutto	988	23	- 11
tureluur	506	12	- 8
scholekster	500	12	- 15
kraakeend	267	6,3	- 4
kuifeend	116	3,7	- 18
veldleeuwerik	113	2,7	- 4
slobbeend	102	2,4	- 27
graspieper	77	1,8	
gele			
kwikstaart	53	1,2	
overige			
soorten	156		
alle soorten	4.163	97,6	- 10

Vergeleken met 2006 is het totaal aantal getelde weidevogels in 2007 maar liefst 10% lager. De grootste bijdrage aan dit verschil wordt geleverd door de lagere aantallen van kievit en grutto.

Opmerkelijk is dat de aantallen van alle algemenere soorten, zelfs van de kraakeend, in 2007 lager zijn dan in 2006. Waren er inderdaad zoveel minder vogels in 2007 of was er iets anders aan de hand? Om deze vraag te kunnen beantwoorden moeten terug naar de basis. Voor de steltlopers en eenden worden de broedparen/territoria vastgesteld op grond van ten minste twee waarnemingen in de goede periode. Als bijvoorbeeld veel vogels 'verdwijnen' tussen twee tellingen, wordt het aantal broedparen lager. Er blijven dan veel 'eenmalige' waarnemingen over. Als we kijken naar de aantallen tijdens de eerste telronde in de eerste helft van april, dan blijkt dat er van scholekster, grutto en tureluur in 2007 zelfs meer vogels aanwezig waren dan in 2006. Voor Kievit was dit ongeveer gelijk. Echter tijdens de beide volgende telronden tussen half april tot half mei, liggen de aantallen van deze vier soorten steltlopers in 2007 10% tot 25% lager dan in 2006. Kennelijk zijn er veel vogels tussen half april en half mei verdwenen of vertoonden zij geen broedactiviteiten meer. Je ziet dan bijvoorbeeld wel scholeksters en grutto's, maar in groepen.

De oorzaak van dit fenomeen is zonder twijfel de extreme droogte tussen eind maart en begin mei. Hierdoor zijn veel weidevogels niet tot broeden overgegaan, waarschijnlijk door voedselgebrek. Voor onze belangrijkste weidevogel, de grutto, betekent het dat er in 2007 maar weinig jongen zijn geproduceerd. Dit voorspelt niet veel goeds voor de komende jaren.

Voor de kuifeend geldt in grote lijnen hetzelfde als voor de steltlopers.

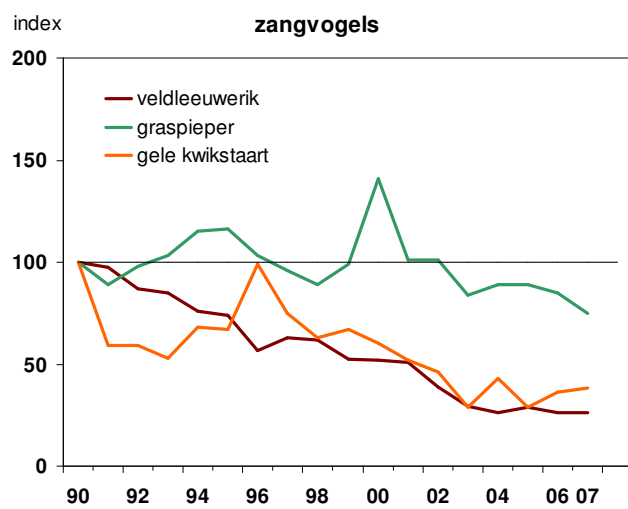
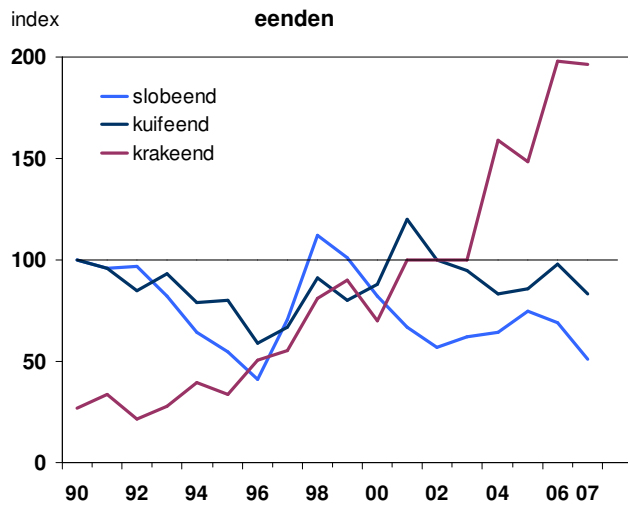
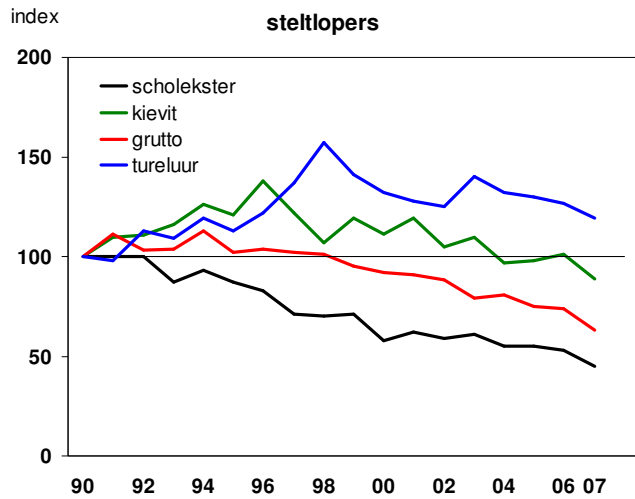
Van de slobbeend waren de aantallen van alle telronden in 2007 lager dan in 2006.

Aantalsontwikkelingen van 1990 tot en met 2007

Het weidevogelmeetnet is gestart in 1987. Het ligt dan voor de hand om Aantalsontwikkelingen te berekenen over de gehele periode van 21 jaar. In dit overzicht wordt echter 1990 als basisjaar genomen, omdat er in de eerste jaren enkele aanpassingen in de methodiek zijn doorgevoerd. Hierdoor zijn de cijfers van 1987 tot 1989 voor de belangrijkste soorten minder goed vergelijkbaar met die van latere jaren. Voor de lange-termijnanalyses zijn overigens alleen de Aantalsontwikkelingen binnen de 51 oorspronkelijke proefvlakken gebruikt. De 22 in 2005 toegevoegde proefvlakken zijn voor dit overzicht buiten beschouwing gelaten. Figuur 2 geeft de (ongewogen) trend van tien soorten weidevogels in het Noord-Hollandse meetnet, verdeeld over drie grafieken: steltlopers, eenden en zangvogels. De trends (dat zijn de indexen, waarbij de aantallen in 1990 de 100-procentbasis vormen) zijn berekend met het programma TRIM van het CBS. (Pannekoek en Van Strien 2001). Hier worden in het kort de soorten uit figuur 2 besproken.

Scholekster

De soort neemt gemiddeld met 4% per jaar af. Het aantal scholeksters in het meetnet bedraagt in 2007 minder dan de helft van het aantal in 1990. De voortdurende afname wordt vooral toegeschreven aan voedselproblemen in het Waddengebied, waar 'onze' vogels overwinteren.

Figuur 2

Aantalsontwikkeling (geïndexeerd, 1990 = 100) van tien soorten weidevogels in het weidevogelmeetnet Noord-Holland 1990-2007. Bij de krakeend is het basisjaar 2001 = 100.

Kievit

Tussen 1990 en 1996 neemt kievit aanvankelijk toe, daarna neemt de soort weer af. In 2007 duikt het aantal kievitenvoor het eerst onder de 'nullijn'. De recente afname wordt onder andere beïnvloed door veranderingen in het klimaat en een ongeschikte graslandstructuur tijdens de broed- en kuikentijd. (Both et al., 2005) Een te dichte graslandvegetatie en een sterk vervroegde maaidatum blijken ongunstig te zijn.

Grutto

Tot 1998 is er sprake van een lichte afname. Na 1998 gaat het ronduit slecht met de soort. De gemiddelde jaarlijkse afname bedraagt vanaf dat moment 4%. Het aantal grutto's in het meetnet is in 2007 nog maar 63% van het aantal in 1990. De achteruitgang speelt zich ook af op landelijk niveau: de trends van het Noord-Hollandse en het landelijke meetnet vertonen een grote gelijkheid.

Tureluur

Tot aan 1998 vertoont deze soort een opmerkelijke toename. Vanaf dat jaar neemt de soort weer iets af. Per saldo kan echter wel geconcludeerd worden dat er in 2007 ongeveer 20% meer tureluurs in het meetnet broedden dan in 1990.

Slobeend

Deze soort vertoont wat men noemt een 'jojo-trendlijn', met een diep dal in 1996 en een sterke piek in 1998. Over de gehele periode gemeten is er sprake van een achteruitgang. Anno 2007 is het aantal slobeenden in het meetnet ongeveer 50% lager dan in 1990.

Kuifeend

De trendlijn van deze soort vertoont enige gelijkheid met die van de slobeend. Het dal is wat minder uitgesproken en de daarop volgende toename is minder groot en beslaat een langere periode. Na 2001 nemen de aantallen weer af. Over de gehele periode is in Noord-Holland echter geen duidelijke trend waarneembaar: het aantal kuifeenden in het meetnet is in 2007 iets lager dan in 1990.

Krakeend

De trend van de krakeend staat in het teken van groei. Over de gehele periode neemt de soort per jaar gemiddeld met ongeveer 13% toe. Het huidige aantal in het meetnet is ruim zeven maal hoger dan in 1990. Als de huidige trend zich voortzet, zal het aantal krakeenden binnen vijf tot zes jaar verdubbeld zijn.

Veldleeuwerik

Deze soort is het nationale zorgenkindje onder de weidevogels. Tussen 1990 en 2007 is het aantal veldleeuweriken in het meetnet met 75% gedaald. Het aantal proefvlakken waar de soort werd vastgesteld daalde van 48 in 1990 naar 17 in 2007. Een lichtpuntje is misschien dat het aantal veldleeuweriken in het meetnet zich enigszins lijkt te stabiliseren.

Graspieper

De aantallen fluctueren en vertonen de laatste jaren een duidelijk afnemende trend. Het

aantal in 2007 ligt 25% lager dan dat in 1990. De landelijke trend fluctueert veel minder, want die wordt gedempt door grotere aantallen, maar vertoont wel dezelfde tendens.

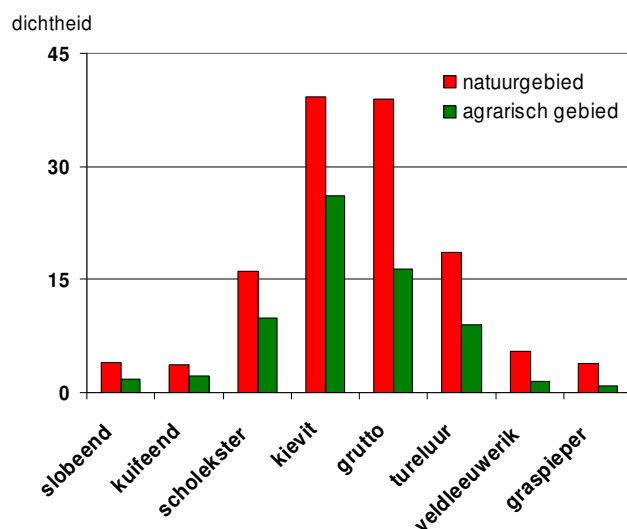
Gele kwikstaart

Net als bij de graspieper fluctueren de aantallen, maar er is een duidelijke negatieve trend. In 2007 bedraagt het aantal nog maar ongeveer 40% van het aantal in 1990. Net als bij de veldleeuwerik lijken de aantallen zich de laatste jaren te stabiliseren.

Natuurgebieden en agrarische gebieden; de verschillen

Vorig jaar brachten wij de verschillen in trends tussen de proefvlakken binnen en buiten het Nationaal Landschap Laag Holland in beeld. Nu willen wij hetzelfde doen voor 22 proefvlakken in natuurgebieden en 51 in agrarische gebieden. Zie voor de ligging van de beide typen proefvlakken figuur 1.

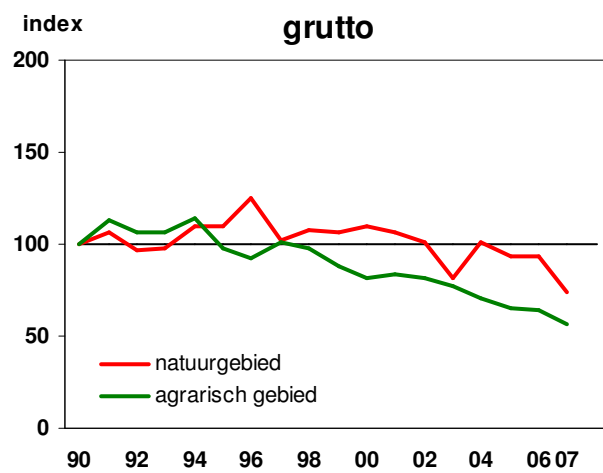
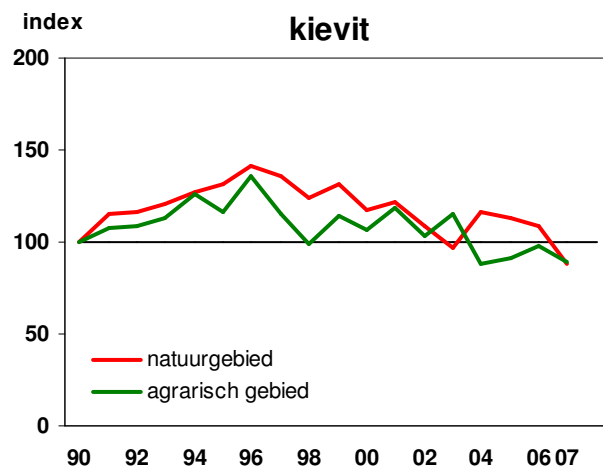
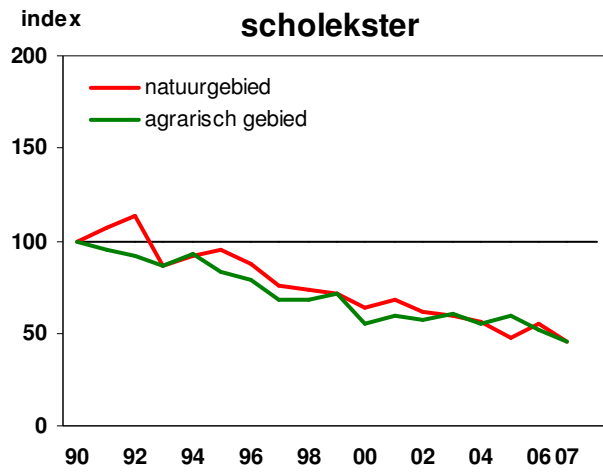
Het belangrijkste verschil tussen beide categorieën proefvlakken is het verschil in gemiddelde dichtheid. In de natuurgebieden broeden bijna twee maal zoveel weidevogels als in de agrarische gebieden: 145 tegen 77 broedparen per 100 hectare. Figuur 3 geeft de gemiddelde dichtheid van negen soorten weidevogels in beide categorieën gebieden. De meest uitgesproken verschillen vinden we bij veldleeuwerik en graspieper, gevolgd door grutto en tureluur. Van alle soorten is de gemiddelde dichtheid in natuurgebieden hoger dan in agrarische gebieden, met uitzondering van de gele kwikstaart. Bij die soort is het juist omgekeerd. Dat is logisch want de soort broedt binnen het Noord-Hollandse meetnet vooral op bouwlandpercelen en die komen vrijwel niet voor in de proefvlakken in de natuurgebieden.

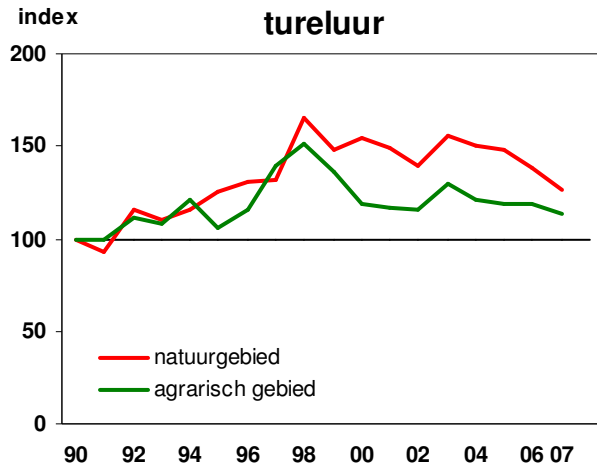

Figuur 3

Dichtheid (aantal broedparen per 100 hectare) in de proefvlakken in natuurgebied (22) en in agrarisch gebied (51) in 2007

In figuur 4 zijn de trends van scholekster, Kievit, grutto en tureluur weergegeven in natuurgebieden en in agrarische gebieden. Het is misschien een minder leuke boodschap, maar er zijn bij deze vier soorten weinig verschillen tussen beide categorieën. Bij scholekster en Kievit is het trendverloop nagenoeg identiek. Bij grutto en tureluur is het trendverloop tot rond 2000 wat gunstiger voor de natuurgebieden, echter de laatste jaren is de trend bij beide soorten negatiever in de natuurgebieden dan in de agrarische gebieden.

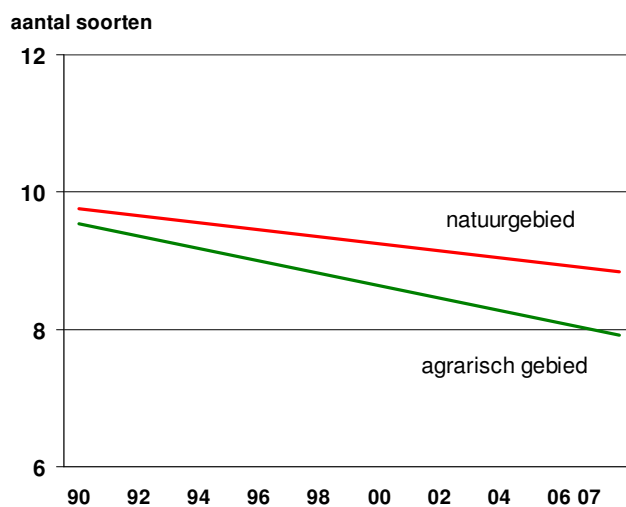

Figuur 4

Aantalsontwikkeling (geïndexeerd, 1990 = 100) van scholekster, Kievit, grutto en tureluur in het weidevogelmeetnet Noord-Holland 1990-2007, in natuurgebieden en in agrarische gebieden.

Tot slot is er ook gekeken naar de trend in het gemiddeld aantal soorten per proefvlak in beide categorieën. Zie figuur 5. Zowel in de natuurgebieden als in de agrarische gebieden neemt het aantal soorten af, zij het dat de afname in de natuurgebieden minder snel verloopt. In natuurgebieden broeden thans gemiddeld ongeveer negen soorten weidevogels per proefvlak, in agrarische gebieden gemiddeld ongeveer acht soorten.

Figuur 5

Ontwikkeling van het gemiddeld aantal soorten weidevogels per proefvlak (totaal soorten = 14) in natuurgebieden en in agrarische gebieden.

Samenvattend: elk jaar minder weidevogels

Samengevat kan geconcludeerd worden dat 2007 een zeer slecht jaar was voor weidevogels, vooral door de extreme droogte in april en dat weidevogels nog steeds in aantal achteruitgaan.

In de periode 1990-2000 is het totaal aantal weidevogels in het meetnet jaarlijks gemiddeld met minder dan 1% afgenomen. Met andere woorden: de afname van sommige soorten wordt gecompenseerd door de toename van andere soorten (krakeend

en tureluur). Na 2000 gaat dat niet meer op. Er is nu een jaarlijkse afname van 3%. In de periode 1990-2000 gaan vier van de tien algemenere soorten in aantal achteruit: scholekster, grutto, veldleeuwerik en gele kwikstaart. Krakeend en tureluur nemen toe en de overige vier soorten vertonen geen duidelijke trend. Zie figuur 2. Voor de periode 2000-2007 is de situatie beduidend negatiever. In die periode is de trend bij acht soorten licht tot sterk negatief. De enige lichtpuntjes zijn dat de aantallen van de kuifeend stabiel lijken en dat de toename van de krakeend onverminderd voortgaat. Het meest alarmerend is zonder twijfel dat de trend van grutto en tureluur in natuurgebieden net zo negatief, of zelfs nog iets negatiever lijkt dan in agrarische gebieden. Dat geeft te denken voor de toekomst

Kees Scharringa en Ron van 't Veer

Literatuur

Pannekoek, J. en A. van Strien, 2001. TRIM 3 Manual. (Trends and Indices for Monitoring data). Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg.

Both C., Piersma T. & Roodbergen S.P., 2005. Climate change explains much of the 20th century advance in laying date of Northern Lapwing *Vanellus vanellus* in The Netherlands. *Ardea* 93(1): 79–88.